

Εποχή του Χαλκού: Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός

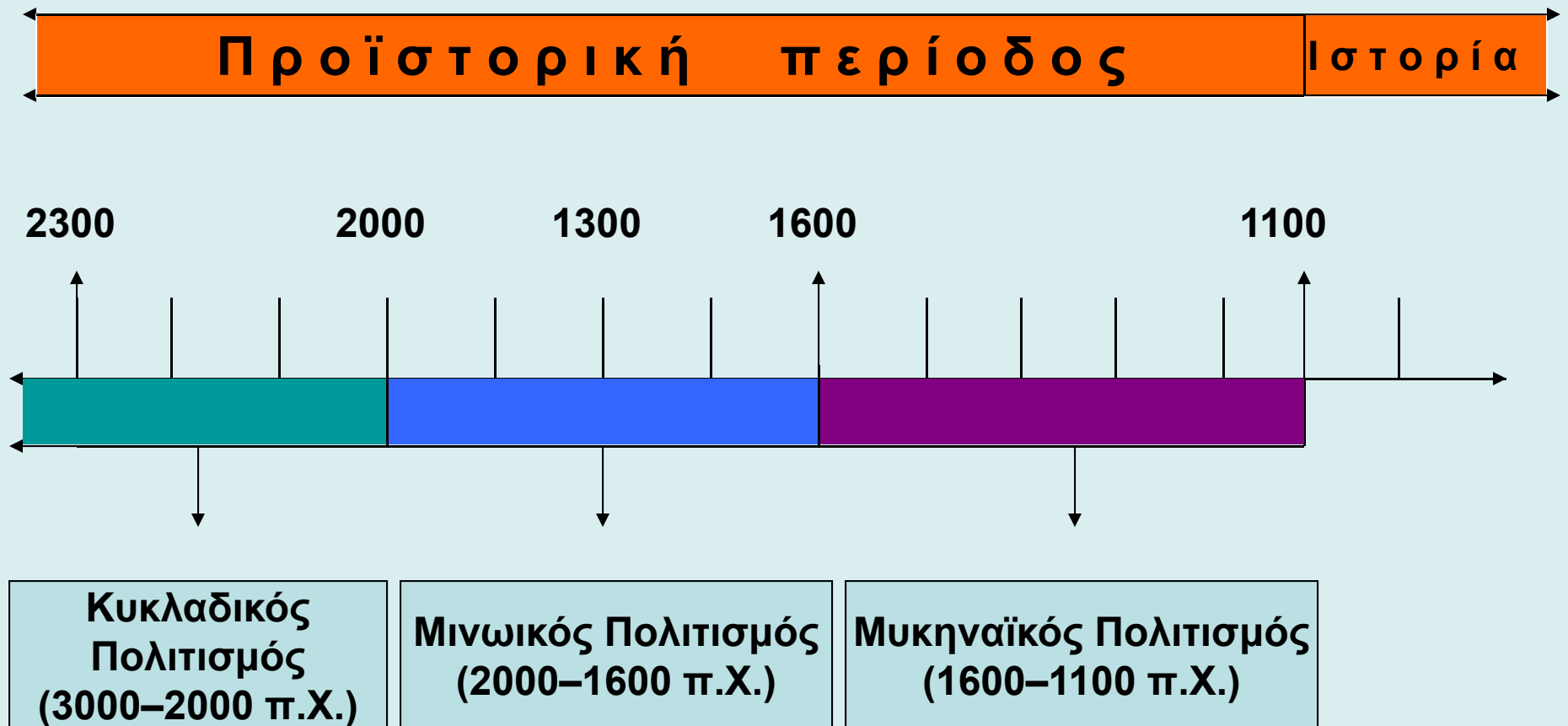
Γιάννος Σωκράτους
Άννα-Μαρία Κοπάτου
Σύμβουλοι για το μάθημα Ιστορίας

Διδακτικοί στόχοι

Με το πέρας της διδασκαλίας, οι μαθητές/τριες επιδιώκεται:

1. Να κατανοούν τους όρους/έννοιες κλειδιά: **Μυκηναϊκός Πολιτισμός, άναξ - ανάκτορο, Γραμμική Β΄, κυκλώπεια τείχη, θολωτοί τάφοι, Θησαυρός του Ατρέως.**
2. Να εντοπίζουν στο χάρτη τα κυριότερα κέντρα του Μυκηναϊκού Πολιτισμού καθώς και τους χώρους εξάπλωσής του.
3. Να γνωρίζουν τα κύρια χαρακτηριστικά του Μυκηναϊκού Πολιτισμού (κοινωνική, πολιτική και οικονομική οργάνωση, γραφή, θρησκεία, τέχνη), να τον συγκρίνουν με το Μινωικό Πολιτισμό και να εξάγουν συμπεράσματα ως προς τους πιο πάνω τομείς.
4. Να γνωρίζουν τα αίτια παρακμής του Μυκηναϊκού κόσμου.

Περπατώντας στην ιστορική γραμμή...

Να περιγράψεις τη γεωγραφική θέση των Μυκηνών με βάση το χάρτη που ακολουθεί.

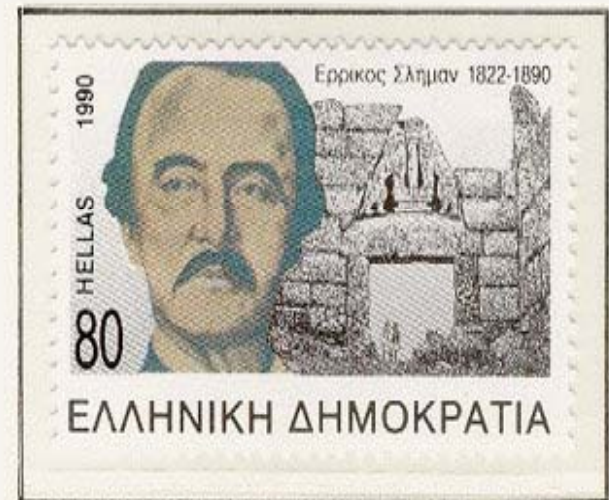

Πορτραίτο του Ερρίκου Σλήμαν, έργο του Sydney Hodges, φιλοτεχνημένο το 1877 στο Λονδίνο, όταν ο Σλήμαν ήταν 55 ετών (Museum für Vor- und Frühgeschichte, Βερολίνο).

Ερρίκος Σλήμαν (1822–1890)

Οι ανασκαφές του
στις Μυκήνες
και την Τροία
επιβεβαίωσαν ότι τα
έπη του Ομήρου
δεν ήταν μύθοι...

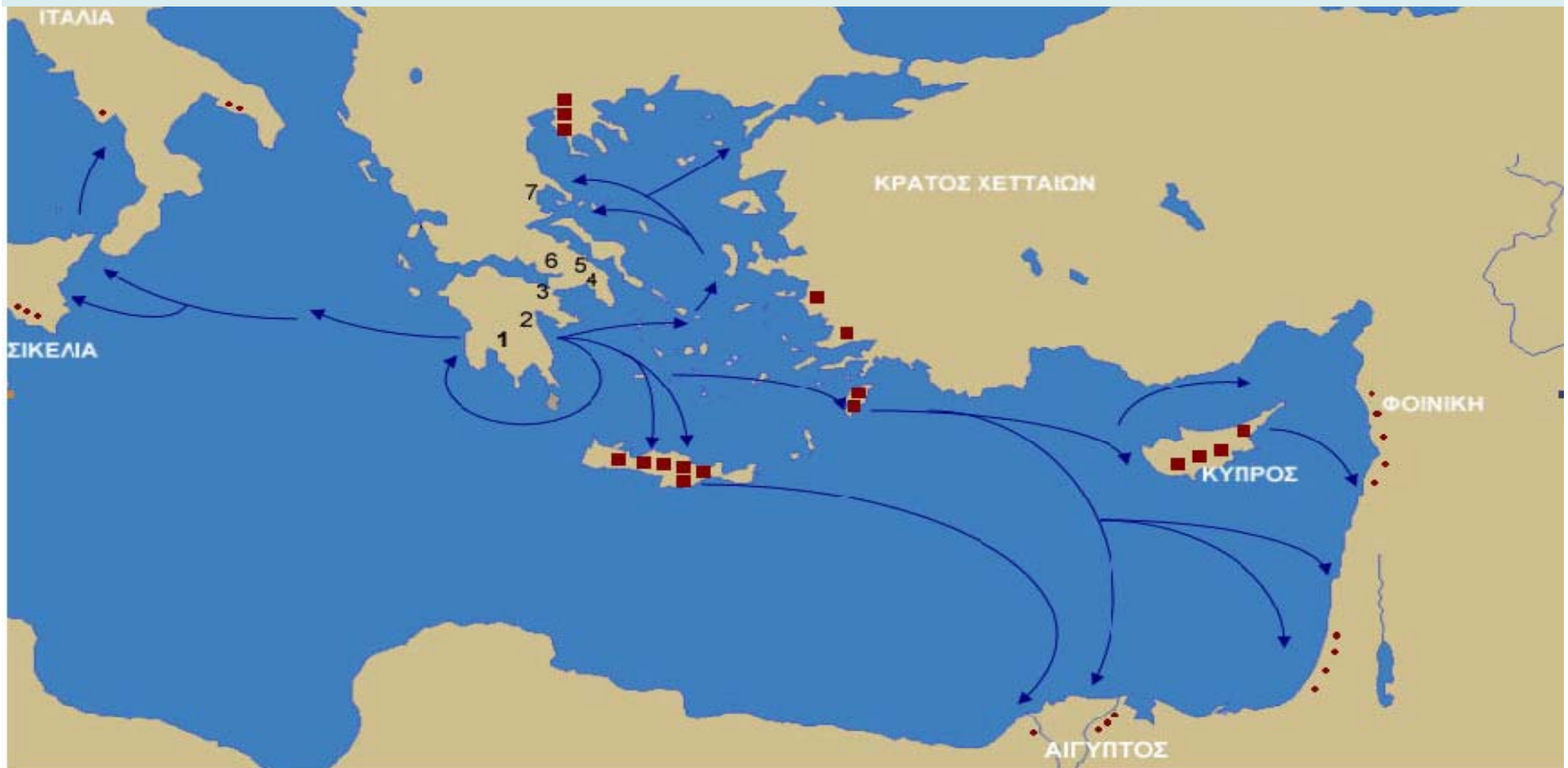

Δραστηριότητα πρώτη:
Η εξάπλωση του μυκηναϊκού κόσμου

α. Αφού παρατηρήσεις με προσοχή τον πιο κάτω χάρτη και το υπόμνημά του, να γράψεις ποιο είναι το θέμα του και ποιες πληροφορίες αντλούμε για τους Μυκηναίους.

β. Αν ο χάρτης ήταν δική σου κατασκευή ποιο τίτλο θα έδινες;

Υπόμνημα: 1. Πύλος 2. Τίρυνθα 3. Μυκήνες 4. Αθήνα 5. Θήβα 6. Ορχομενός 7. Ιωλκός

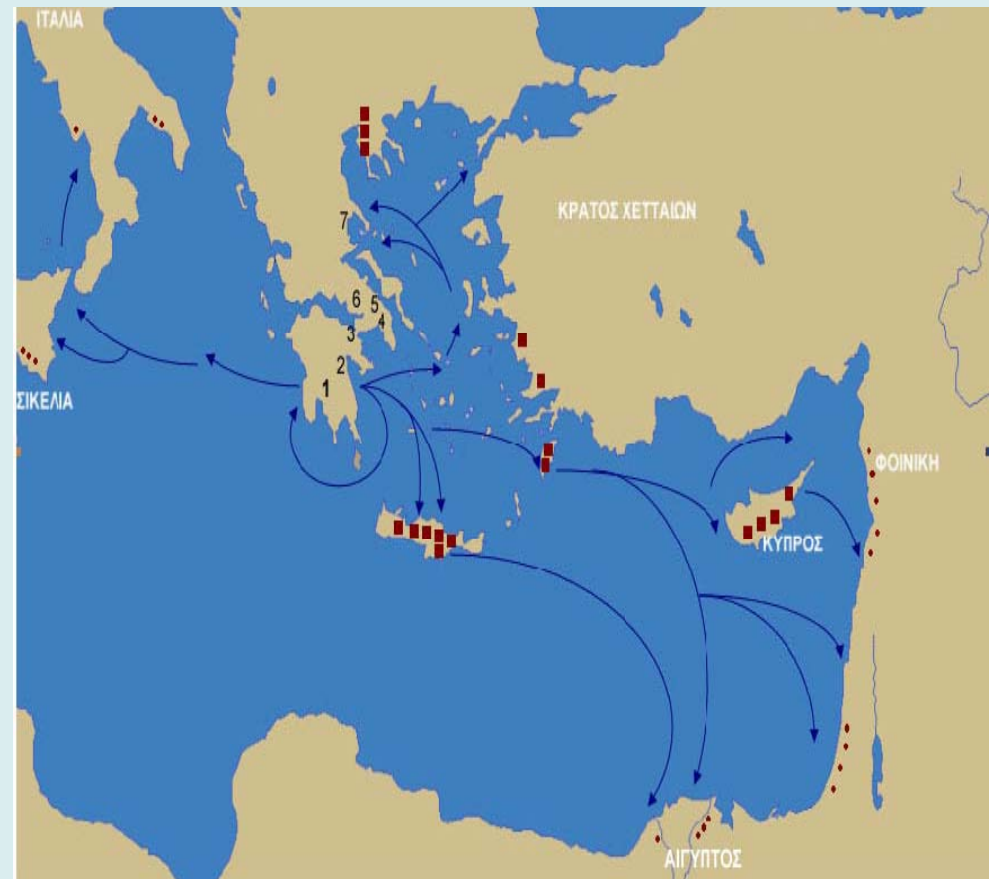
■ Κέντρα Εγκατάστασης Μυκηναίων

● Εμπορικοί κόμβοι Μυκηναίων

Επιδέξιοι θαλασσινοί,
έκαναν εμπόριο σε όλη
την Μεσόγειο, μέχρι τον
12ο αι. π.Χ.

Αφού παρατηρήσεις προσεκτικά τους πιο κάτω χάρτες, να τους συγκρίνεις εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές ως προς τους χώρους εξάπλωσης των Μινωιτών και των Μυκηναίων. Σε ποια συμπεράσματα καταλήγεις;

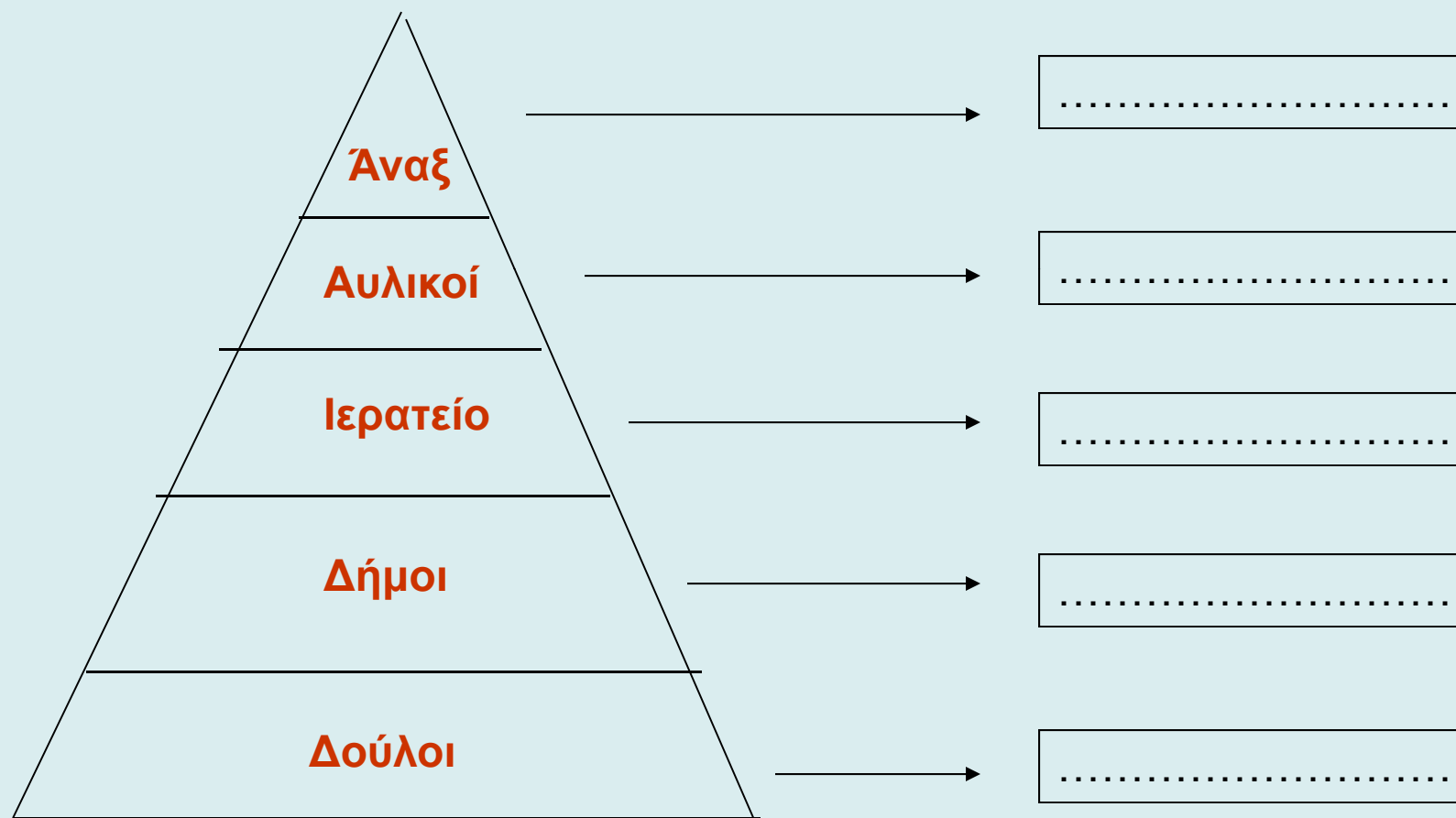
Ναυτική δράση Μυκηναίων και Μυκηναϊκά Ανάκτορα

Δραστηριότητα δεύτερη:
Κοινωνική και πολιτική οργάνωση
των Μυκηναίων

Κοινωνική και πολιτική οργάνωση

Η μυκηναϊκή κοινωνία ήταν οργανωμένη όπως φαίνεται στην πιο κάτω πυραμίδα. Μπορείς να υποθέσεις τι εκπροσωπούσε η κάθε τάξη;

Να επιβεβαιώσεις την απάντησή σου μελετώντας την πρώτη παράγραφο της σελ. 31 του βιβλίου σου.

Κοινωνική Πυραμίδα

Άναξ: Βασιλιάς, Ανώτατος αρχηγός (πολιτικός, θρησκευτικός, στρατιωτικός κ.λπ.)

Αυλικοί: Ανώτατοι αξιωματούχοι, μεγαλοκτηματίες

Ιερατείο: Πρωτοστατούσαν στις θρησκευτικές τελετές και διαχειρίζονταν την περιουσία των ιερών

Δήμοι: Οι κάτοικοι κάθε περιοχής (χωριά) που ήταν γεωργοί, κτηνοτρόφοι, εξειδικευμένοι τεχνίτες

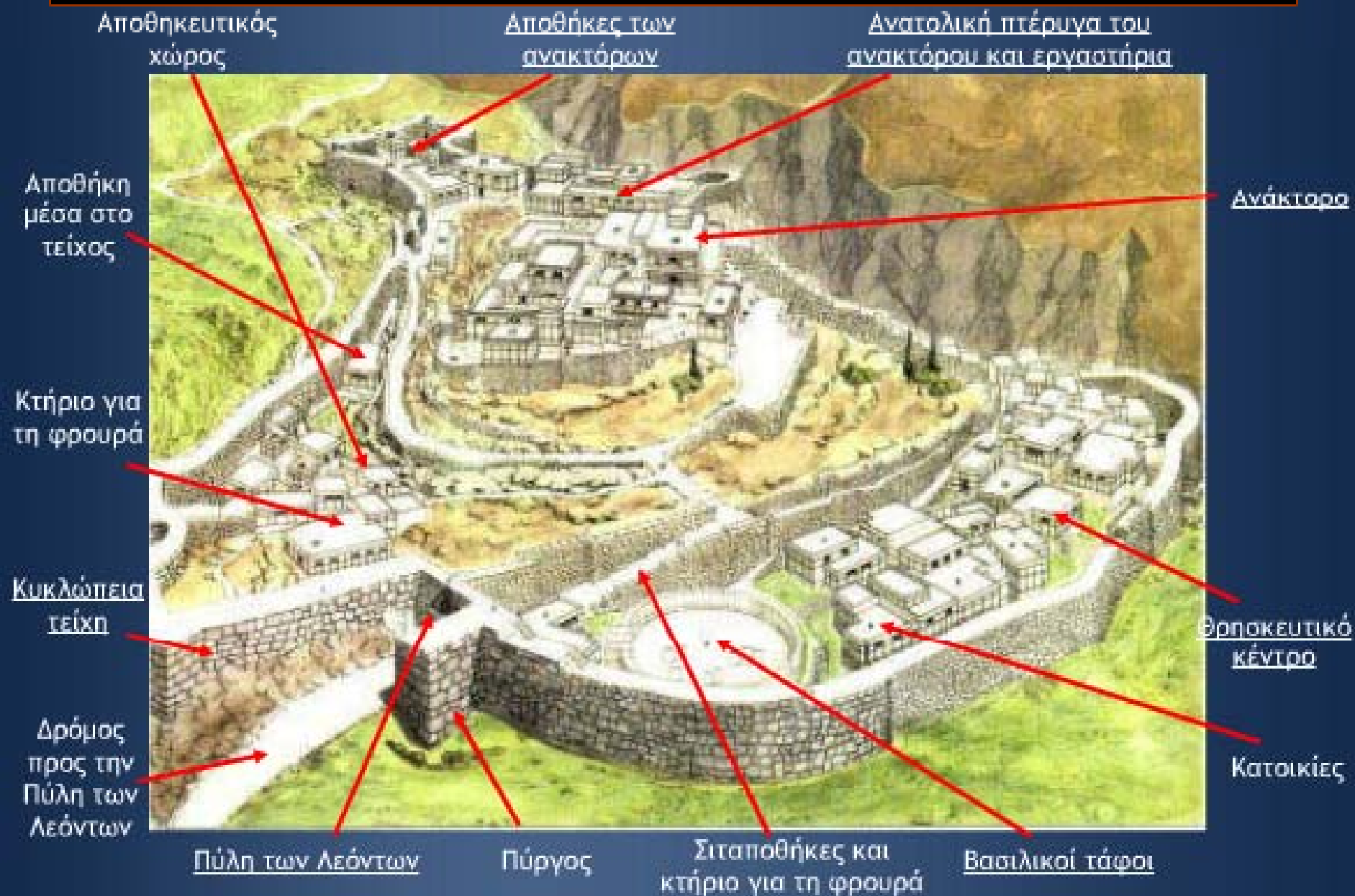
Δούλοι: Πολυάριθμη κατώτερη κοινωνική βαθμίδα

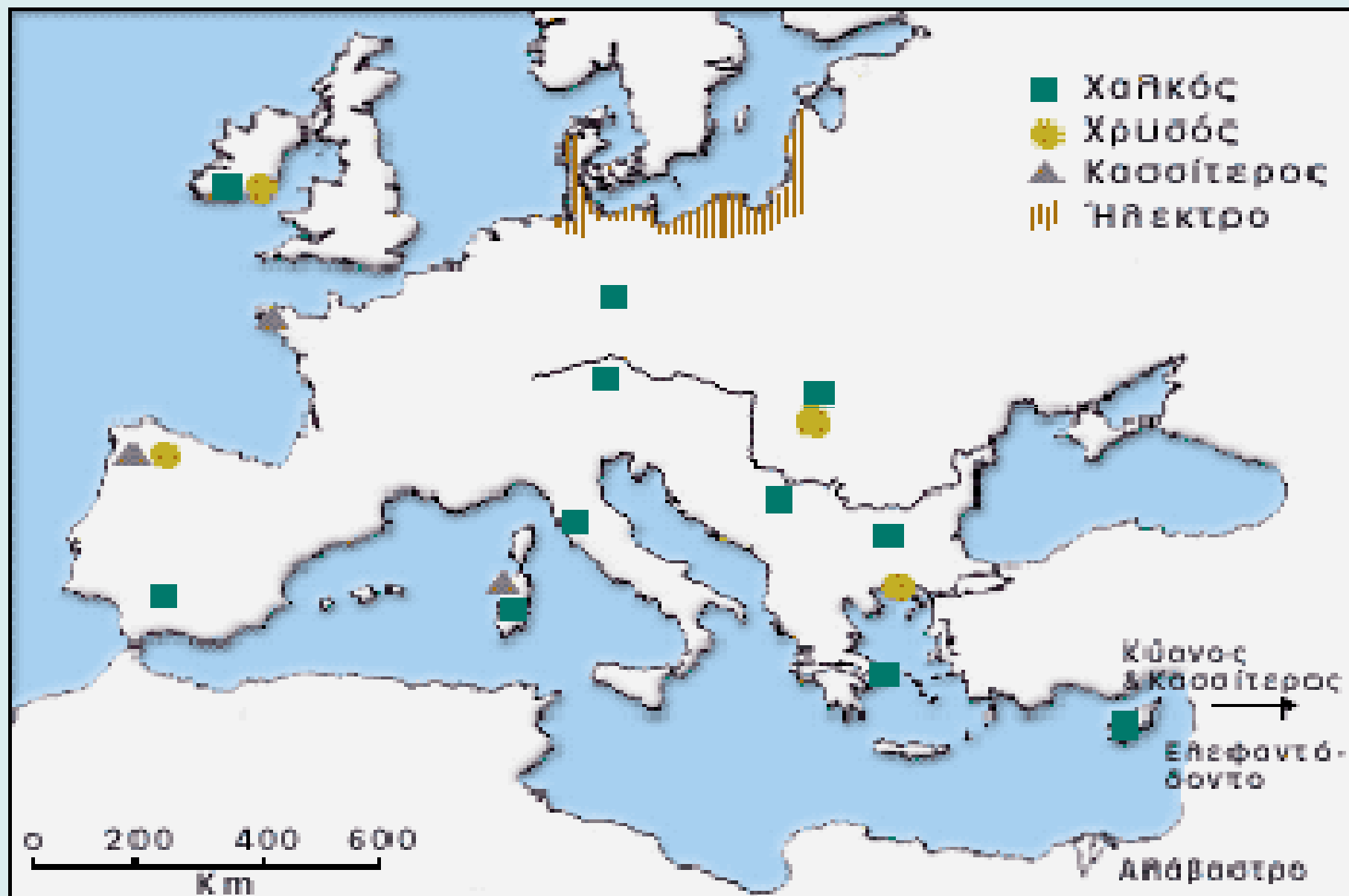

Δραστηριότητα τρίτη: Οικονομική οργάνωση των Μυκηναίων

Έχοντας ως βάση τις πληροφορίες που συγκέντρωσες από την κοινωνική πυραμίδα των Μυκηναίων, την πιο κάτω αναπαράσταση της Ακρόπολης των Μυκηνών αλλά και το χάρτη που ακολουθεί, να εξηγήσεις πού στηριζόταν η οικονομία των Μυκηναίων και πώς ήταν οργανωμένη.

Αναπαράσταση της ακρόπολης των Μυκηνών

Εισαγόμενα προϊόντα – πρώτες ύλες

Η οικονομία στηριζόταν:

- Γεωργία
- Κτηνοτροφία
- Βιοτεχνία (π.χ. μεταλλουργία)
- Εμπόριο - ναυτιλία:
 - * Εισαγωγές (πρώτες ύλες, όπως χαλκός, κασσίτερος, ήλεκτρο, ελεφαντόδοντο, αγγεία, κοσμήματα κ.ά.)
 - * Εξαγωγές (λάδι, κρασί, όπλα, αγγεία κ.ά.)

Οργάνωση μυκηναϊκής οικονομίας:

- Κέντρο του οικονομικού συστήματος ήταν τα ανάκτορα (αποθήκες, εργαστήρια κ.λπ.)
- Έντονη εμπορική δραστηριότητα σε ξηρά – θάλασσα που κατευθυνόταν από τα ανάκτορα

Δραστηριότητα τέταρτη: Στρατιωτική οργάνωση των Μυκηναίων

Αφού παρατηρήσεις προσεκτικά τα πιο κάτω αρχαιολογικά ευρήματα, να καταγράψεις τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγεις σχετικά με το μυκηναϊκό λαό.

Κυκλώπεια τείχη: Το ύψος φθάνει τα 8 μέτρα και το πάχος τα 5 μέτρα συνήθως

**Οκτώσχημη
μυκηναϊκή ασπίδα**

Μυκηναϊκά ξίφη

**Χάλκινη πανοπλία και κράνος
με επένδυση από χαυλιόδοντες
αγριόχοιρου**

Στρατιωτική οργάνωση

- Στρατιωτική οργάνωση σε ξηρά και θάλασσα
- Οχυρωματικά έργα – κυκλώπεια τείχη (ύπαρξη εχθρών)
- Πολεμικός λαός: ύπαρξη αμυντικών (π.χ. ασπίδα, πανοπλία) και επιθετικών όπλων (π.χ. ξίφος)

Η Γραφή των Μυκηναίων

Τα σύμβολα της Γραμμικής Β Γραφής

𐀀	a	𐀁	e	𐀂	i	𐀃	o	𐀄	u
𐀅	da	𐀆	de	𐀇	di	𐀈	do	𐀉	du
𐀊	ja	𐀋	je			𐀌	jo	𐀍	ju
𐀎	ka	𐀏	ke	𐀐	ki	𐀑	ko	𐀒	ku
𐀓	ma	𐀔	me	𐀕	mi	𐀖	mo	𐀗	mu
𐀘	na	𐀙	ne	𐀚	ni	𐀛	no	𐀜	nu
𐀝	pa	𐀞	pe	𐀟	pi	𐀠	po	𐀡	pu
𐀢	qa	𐀣	qe	𐀤	qi	𐀥	qo		
𐀦	ra	𐀧	re	𐀨	ri	𐀩	ro	𐀪	ru
𐀫	sa	𐀬	se	𐀭	si	𐀮	so	𐀯	su
𐀰	ta	𐀱	te	𐀲	ti	𐀳	to	𐀴	tu
𐀵	wa	𐀶	we	𐀷	wi	𐀸	wo		
𐀹	za	𐀺	ze			𐀻	zo		

Η Γραφή των Μυκηναίων

Γραμμική Β γραφή

- Ελληνική Γλώσσα
- Συλλαβογραφική
(κάθε σύμβολο = μία συλλαβή)
- Παρουσιάζει ομοιότητες με τη Γραμμική Α
- Αποκρυπτογραφήθηκε από τους Ventris και Chadwick
- Δίνονται πληροφορίες για: κοινωνία, διοίκηση, οικονομία, θρησκεία, όπλα κ.λπ.

Δραστηριότητα πέμπτη: Η θρησκεία των Μυκηναίων

Αφού μελετήσεις την πιο κάτω γραπτή πηγή:

α. Να καταγράψεις τις πληροφορίες που μας παρέχει για τη θρησκεία των Μυκηναίων.

β. Να εξηγήσεις σε ποιο βαθμό η μυκηναϊκή θρησκεία επηρεάστηκε από τη μινωική.

«Η αποκρυπτογράφηση των πήλινων πινακίδων της “Γραμμικής Β” μας βοηθά να αποκτήσουμε μια πιο σωστή εικόνα για τη μυκηναϊκή θρησκεία. Σήμερα είμαστε βέβαιοι ότι οι Μυκηναίοι είχαν πολλούς θεούς, όπως το Δία, την Ήρα, τον Ποσειδώνα, την Αθηνά, τον Ερμή, το Διόνυσο, τον Άρη κ.ά. Λάτρευαν δηλαδή τους ίδιους θεούς που ξέρουμε από τον Όμηρο και που λατρεύονταν και από τους κατοπινούς Έλληνες. Στις επαφές που είχαν οι Μυκηναίοι με τους Μινωίτες γνώρισαν την ασφαλώς πιο εξελιγμένη μινωική θρησκεία με το πλούσιο τελετουργικό τυπικό της. Έτσι επηρεάστηκαν απ’ αυτήν και υιοθέτησαν πολλά από τα στοιχεία της. [...] Από τις πήλινες πινακίδες της “Γραμμικής Β” μαθαίνουμε ότι κάθε θεός δεχόταν ιδιαίτερες προσφορές. [...] Οι θρησκευτικές τελετουργίες θα είχαν πολλές ομοιότητες μ’ αυτές της μινωικής θρησκείας, ήταν όμως πιο απλές και πιο περιορισμένες. Ορισμένα σύμβολα της μινωικής θρησκείας, όπως π.χ. τα διπλά κέρατα, πέρασαν και στη μυκηναϊκή.»

Η θρησκεία των Μυκηναίων

- Πολλοί θεοί (Δωδεκάθεο Ολύμπου)
- «Κυρία Πότνια»: κυρίαρχη μυκηναϊκή θεότητα
- Επίδραση από μινωική θρησκεία στις λατρευτικές τελετές (όμως απλούστερες) και στα ιερά σύμβολα (π.χ. διπλά κέρατα)
- Λατρεία σε υπαίθριους χώρους, μικρά ιερά, αίθουσα θρόνου στα ανάκτορα
- Προσφορές σε θεούς

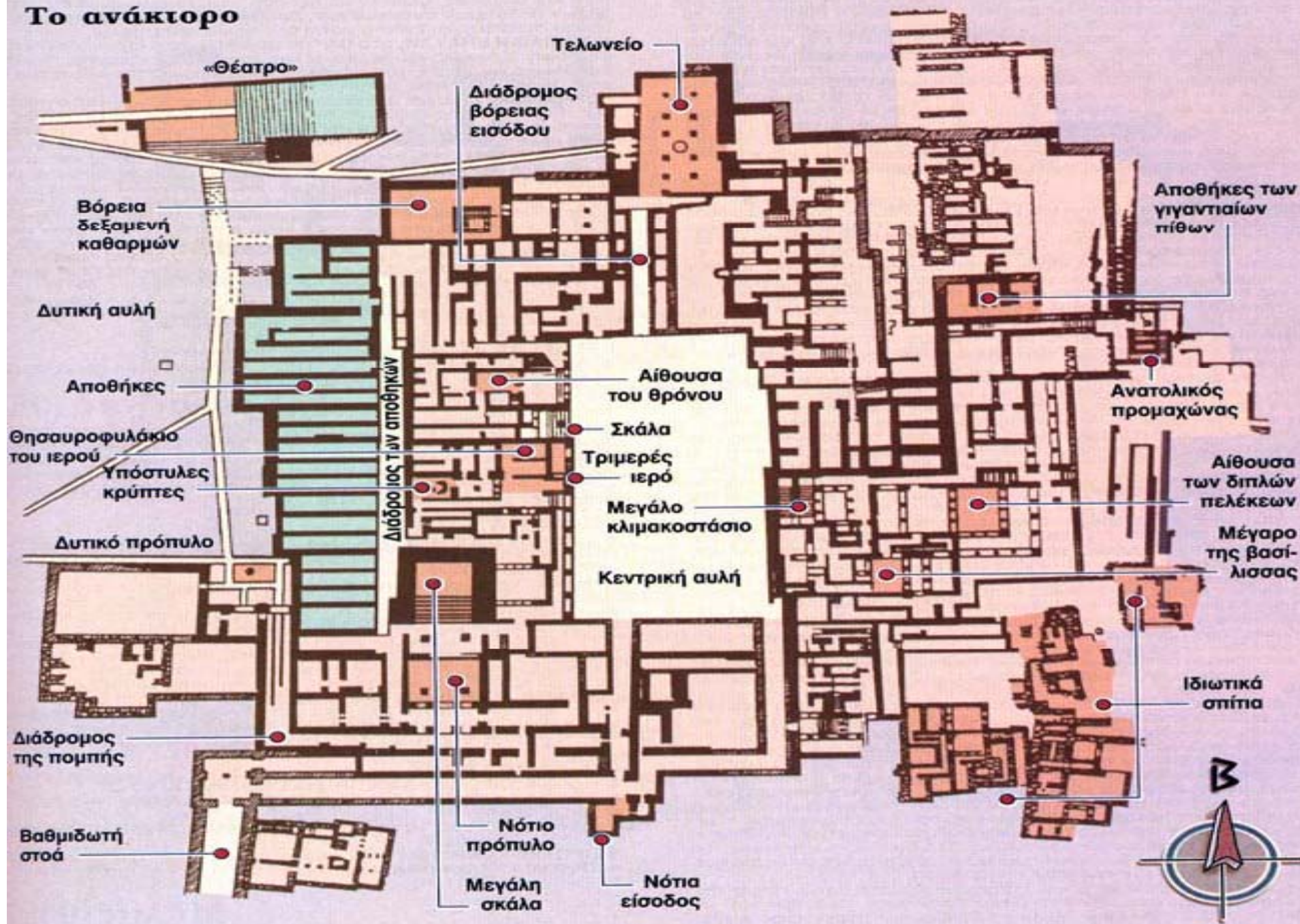

Δραστηριότητα έκτη: Η τέχνη των Μυκηναίων

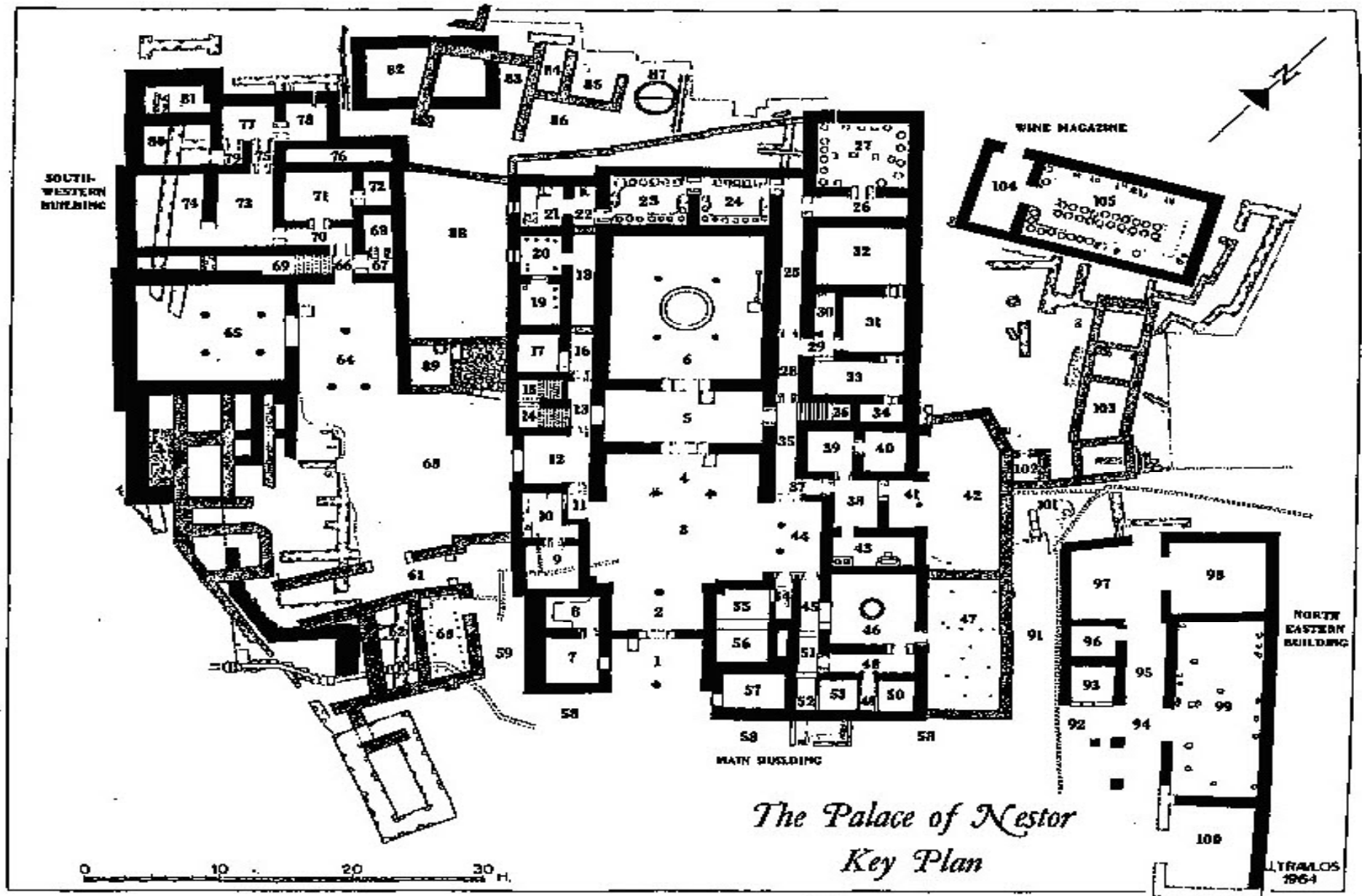
**Αφού παρατηρήσεις με προσοχή τις
πιο κάτω κατόψεις του μινωικού και
μυκηναϊκού ανακτόρου να τις
συγκρίνεις και να καταγράψεις
ομοιότητες και διαφορές (έκταση,
σχέδιο, δομή, λειτουργικότητα).
Σε ποια συμπεράσματα καταλήγεις.**

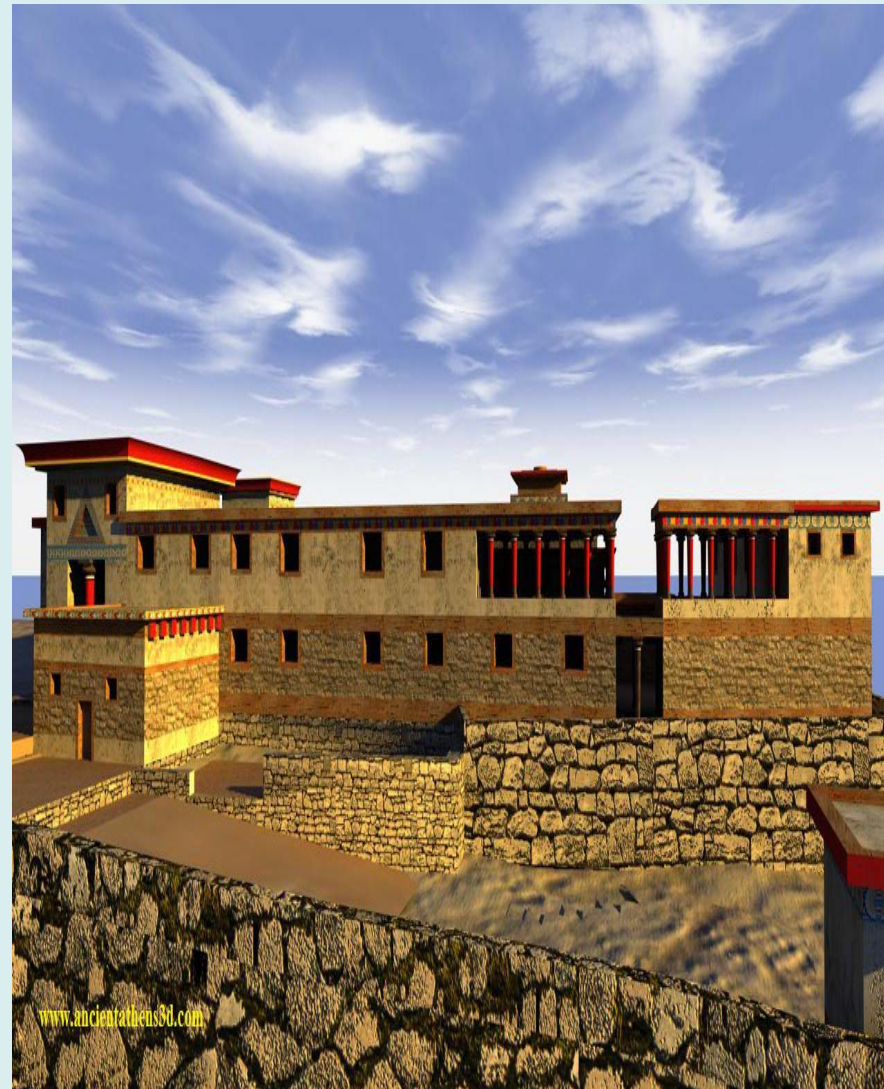
ΚΝΩΣΟΣ

Το ανάκτορο

Ανάκτορο της Πύλου

Η Ακρόπολη και το ανάκτορο της Αθήνας
(αναπαράσταση)

Οχυρώσεις: Κυκλώπεια τείχη

- Τείχη από μεγάλους ογκόλιθους
- Μέσα στα τείχη: βασιλιάς και μέλη οικογένειας, αξιωματούχοι, βασιλικοί υπάλληλοι, τεχνίτες, δούλοι κ.ά.
- Έξω από τα τείχη: λαός

Να παρακολουθήσετε το video που ακολουθεί με προσοχή και να συμπληρώσετε την αντίστοιχη δραστηριότητα στα φύλλα εργασίας σας.

Σύνδεσμος: <http://vod.sch.gr/video/view/688>

Οδηγία: Να προβληθεί μέρος από το video, από το 8.38΄ μέχρι το τέλος.

Κατηγορίες τάφων και βασικά χαρακτηριστικά

- **Λακκοειδείς τάφοι:** Απλοί, στενόμακροι, έκλειναν με λίθινες πλάκες και χώμα.
- **Θαλαμοειδείς τάφοι:** Μικρά, υπόγεια δωμάτια σκαμμένα συνήθως στην πλαγιά λόφων. Ένας δρόμος οδηγεί στη θύρα του θαλάμου.
- **Θολωτοί τάφοι:** Γίνονταν ταφές βασιλιάδων ή άλλων σημαντικών προσώπων. Αποτελούνται το δρόμο, το στόμιο, τη θύρα και το θάλαμο. Είχαν κυκλική κάτοψη και κυψελοειδές σχήμα. Πάνω από τη θύρα υπήρχε το κουφιστικό τρίγωνο για ορθή κατανομή του βάρους. Το σπουδαιότερο δείγμα θολωτού τάφου είναι ο «Θησαυρός του Ατρέως».

Θεματογραφία

- **Τοιχογραφιών:** Πομπές γυναικών, θρησκευτικές, πολεμικές σκηνές καθώς και άλλες σκηνές της καθημερινότητας. Οι σκηνές συχνά πλαισιώνονταν από γεωμετρικά μοτίβα. Οι τοιχογραφίες στόλιαζαν τα ανάκτορα.
- **Αγγείων:** Παριστάνονταν ανθρώπινες μορφές (άκαμπτες, με αφύσικες αναλογίες και καμιά έμφαση στη λεπτομέρεια), μορφές ζώων, ψαριών και πουλιών. Αγαπημένη σύνθεση ήταν οι αρματοδρομίες.

Δραστηριότητα έβδομη:
Η παρακμή του μυκηναϊκού κόσμου

1. Γύρω στα 1200 π.Χ. αρχίζει η παρακμή του μυκηναϊκού κόσμου με ανάκτορα, οικισμούς και ακροπόλεις να καταστρέφονται, τη Γραμμική Β' να εξαφανίζεται και γενικά τη δύναμη των Μυκηναίων στη Μεσόγειο να μειώνεται. Μπορείς να υποθέσεις τρεις λόγους για τους οποίους ο μυκηναϊκός κόσμος παρακμάζει;

2. Να διορθώσεις την απάντησή σου, με βάση τις πληροφορίες που σου δίνει για το ίδιο θέμα η τελευταία παράγραφος του βιβλίου σου στη σελ. 32.

Αίτια παρακμής μυκηναϊκού κόσμου

- Εσωτερικές αναταραχές: συγκρούσεις μυκηναϊκών κρατών
- Συγκρούσεις μελών βασιλικών οικογενειών
- Μετακινήσεις «λαών της θάλασσας», περ. 1200 π.Χ
- Κάθοδος Δωριέων, 1100 π.Χ.
- Καταστροφικά φυσικά φαινόμενα

Επανάληψη

Για επαναληπτικούς σκοπούς μπορεί να αξιοποιηθεί, μεταξύ άλλων, το εκπαιδευτικό παιχνίδι που προτείνεται.

Τέλος

Πηγές Εκπαιδευτικού Υλικού Χαρτογράφηση Α΄ Γυμνασίου

- Σλήμαν Ερρίκος, *Ανταποκρίσεις από την Τροία*, Εκδόσεις Ωκεανίδα, Αθήνα 2000
- Φωρ Πωλ, *Η καθημερινή ζωή στη Μυκηναϊκή εποχή*, Εκδόσεις Παπαδήμας, Αθήνα 1987
- Mossé Claude, *Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα*, Εκδόσεις Παπαδήμας, Αθήνα 2008
- Μπαμπινιώτης Γεώργιος, *Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα 1986
- Τσάντγουικ Τζον, *Η αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β*, Εκδόσεις Ενάλιος, Αθήνα 2010
- Hood Sinclair, *Η Τέχνη στην Προϊστορική Ελλάδα*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1987
- P3_A-DEC05 *Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός*, Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Περιεχόμενο για την Ιστορία Λυκείου, παραγωγή: ΥΠΠ
- *Αρχαία Ελλάδα: Μυκηναϊκός Πολιτισμός I και II*, DVD, παραγωγή: Εκπαιδευτική Τηλεόραση της Ελλάδας 1995–1996

Πηγές Εκπαιδευτικού Υλικού

Χαρτογράφηση Α΄ Γυμνασίου

- *Ο Τρωικός Θρύλος και η Ιλιάδα του Ομήρου: Μέσα από την αγγειογραφία του 15ου αιώνα π.Χ.*, DVD, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Λευκωσία 1996
- P3_A-_DEC03 *Η εξέλιξη της Γραφής*, Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Περιεχόμενο για την Ιστορία Λυκείου, παραγωγή: ΥΠΠ
- *Τροία: Αρχαίοι μύθοι και άλυτα μυστήρια*, DVD, σειρά: Αρχαίοι Πολιτισμοί, Οι μεγάλες Ανακαλύψεις, παραγωγή: National Geographic
- <http://vod.sch.gr/video/view/689> («Μυκηναϊκός πολιτισμός – Μέρος 1ο»)
- <http://vod.sch.gr/video/view/688> («Μυκηναϊκός πολιτισμός – Μέρος 2ο»)
- Καραγιώργης Βάσος, *Οι πρώτοι Έλληνες στην Κύπρο: Οι αρχαιολογικές μαρτυρίες*, Εκδόσεις Παπαδήμας, Αθήνα 1991
- Μαντζουράνη Ελένη, *Η Αρχαιολογία της Προϊστορικής Κύπρου*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 2001
- *Οδηγός Παλαιπάφου (Κούκλια)*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπεζής Κύπρου, Λευκωσία 2007
- *Η εκκαμίνευση του χαλκού στην αρχαία Κύπρο*, DVD, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Λευκωσία 1989

Πηγές Εκπαιδευτικού Υλικού Χαρτογράφηση Α΄ Γυμνασίου

- *Χαλκός και Φωτιά*, DVD, παραγωγή: Εκπαιδευτική Τηλεόραση της Ελλάδας 2007
- P3_A_DEC02 *Ο εξελληνισμός της Κύπρου από τους Μυκηναίους*, Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Περιεχόμενο για την Ιστορία Λυκείου, παραγωγή: ΥΠΠ
- Κατσουλάκος Θ., Κοκκορού-Αλευρά Γ. και Σκουλάτος Β., *Αρχαία Ιστορία Α΄ Γυμνασίου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2008
- Κατσουλάκος Θ., Κοκκορού-Αλευρά Γ. και Σκουλάτος Β., *Αρχαία Ιστορία Α΄ Γυμνασίου*, Βιβλίο Εκπαιδευτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2008
- *Ιστορία της Κύπρου για το Γυμνάσιο*, ΥΑΠ, Λευκωσία 1994
- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, (συλλογικό έργο), τόμος Α΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1970
- Παυλίδης Άντρος, *Ιστορία της Νήσου Κύπρου*, τόμος 1ος, Εκδόσεις Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1991
- Καρολίδης Π. και Δημητράκος Δ., *Ιστορικός Άτλας*, τεύχος Α΄, Εκδόσεις Β. Λουκοπούλου, Αθήνα 1927